

Afdeling van de Koninklijke Nederlandse Natuurvereniging (KNNV)

1 januari 2025

Thema 2025: volop leven na de dood Soort van het seizoen: regenworm

Soort van het seizoen: regenworm. Kijk in januari tot en met maart uit naar regenwormen en meld deze via natuurlijkdelfland@knnv.nl. Wij publiceren deze in onze Nieuwsbrief. Je kan ze ook rechtstreeks bij waarneming.nl melden.

Het Soort van het seizoen is één van de activiteiten in ons jaarthema Volop leven na de dood. Leven en dood zijn natuurlijke gegevens in de natuur. Met elkaar vormen ze een kringloop, geboren worden, groeien, voorplanten en sterven.

Of te wel een zaadje van een plant ontkiemt, groeit via het ontwikkelen van wortels, stengels, bladeren en bloemen; In de bloemen ontstaan weer zaden, deze verspreiden zich en de plant gaat na kortere of langer tijd dood.

In element van de dood zien wij weinig in onze plantsoenen en de laatste jaren meer in onze bossen. Want waar liggen gekapte boomstammen of takkenrillen in deze terreinen? Ook in de gebieden die wij beheren liggen regelmatig takkenrillen maar lang niet overal en voldoende.

Onze ervaring met het bestrijden van de reuzenberenklauwen is dat de inheemse planten massaal tevoorschijn komen.

Onze jaarthema's zijn vooral op bewoners gericht om hen voor dit onderwerp te stimuleren.

Natuurlijk Delfland staat voor samenleven met de natuur. Volg de link om te weten of het lidmaatschap ook iets voor jou is. [Klik hier](#)

Grote blauwkopworm

Zwartkopgrauwworm

Regenworm

Eigen ervaring

“Er was een regenworm in Sneek
die altijd naar de sterren keek,
en fluisterde: hoe schoon, hoe schoon!
Zijn moeder zei: Doe toch gewoon,
kijk naar beneden naar de grond,
dat is normaal, dat is gezond,
kijk naar beneden, zoals ik.”

Begin van het gedicht De regenworm en zijn moeder – Annie M.G. Schmidt

Als leerling op de basisschool maakte ik voor het eerst kennis met de diertjes onder onze voeten. Gewapend met schepjes en loeppotjes trokken we onze schooltuin in en groeven we de composthoop omver. Miljoenpoten krioelden in het rond en pissebedden en kevertjes schoten snel weg, maar bovenal kropen overal rozekleurige wormen door de aarde. Eenmaal uitgegraven werden ze enthousiast doorgegeven en bekeken.

Voor de verzamelde regenwormen kon echter niet elk kind evenveel waardering opbrengen. Enkele werden er achtergelaten op de stenen van het trottoir, of zelfs in het buiten opgehangen bakje met vogelvoer. De merels en zanglijsters die in de tuin hun nestje hadden gebouwd, ontdekten het feestmaal al snel en deden zich er aan tegoed.

Herkenning

Regenwormen (Lumbricidae) behoren tot de bekendste en talrijkste bodemdiertjes van ons land. Nederland telt in totaal zo'n 25 soorten regenwormen, die met hun langgerekte lichaam en roze-paarse kleuren hoogstens met de zeldzamere landplatwormen verward zouden kunnen worden. Herkenning van regenwormen op soortniveau is echter een kunst apart. Voor een zekere determinatie is vrijwel altijd een volwassen exemplaar nodig met een duidelijke verdikking van het lichaam, het zogenaamde clitellum. De segmenten waaruit het lichaam van de regenworm bestaat, moeten daarbij nauwkeurig geteld worden. Kom je een regenworm tegen en ben je benieuwd naar de soort, dan zijn goede foto's een vereiste. Voor wie niet zelf in veldgidsen en determinatiesleutels kan duiken, bestaat er altijd de mogelijkheid ze als “Regenworm onbekend” op waarneming.nl in te voeren. Soms kunnen de validatoren er alsnog een naam op plakken.

Voorkomen

Regenwormen zijn vrijwel overal ter wereld te vinden, met uitzondering van de poolstreken en droogste regio's. Ook in Nederland komen ze verspreid over het gehele land algemeen voor. De grootste dichtheden, zowel qua aantallen als soortenrijkdom, zijn te vinden in kleibodems en veenweidegebieden. Ook in de stedelijke omgeving en in tuinen zitten volop regenwormen in de bodem. In te zure grond kunnen regenwormen niet overleven: op zandgronden en op de heide zijn ze niet te vinden.

Voortplanting

Net als veel slakkensoorten zijn regenwormen tweeslachtig: elk dier heeft zowel een mannelijk als een vrouwelijk geslachtsorgaan. Echter kan een regenworm de eigen eitjes niet bevruchten, en moet er dus een paring plaatsvinden om voor de volgende generatie te zorgen. Een paring tussen regenwormen kan meerdere uren duren. Beide regenwormen scheiden zaadcellen uit die worden opgenomen door de partner, en in speciale holtes in het lichaam (de spermatheca) worden opgeslagen. Pas weken tot maanden later, als de regenworm eitjes heeft geproduceerd, worden de zaadcellen gebruikt om deze te bevruchten. Dat gebeurt buiten het lichaam, waar de eitjes in een door de worm gevormde slijmband worden afgezet en vermengd met de zaadcellen. De

slijmband droogt uit en vormt zo een cocon, die de eitjes beschermt tot er enkele maanden later jonge wormpjes uitkruipen.

Zolang de omstandigheden gunstig zijn, kan de regenworm zich het gehele jaar door voortplanten. Daalt de temperatuur echter te ver of wordt de grond te droog, dan zijn de wormen genoodzaakt dieper de bodem in te kruipen en zich te verschuilen. Door zich op te rollen en een beschermlaag aan uitwerpselen om hun lichaam heen te vormen, kunnen regenwormen ook periodes van vorst en droogte doorkomen.

Voedsel

Regenwormen doen zich tegoed aan allerlei dood organisch materiaal, zoals afgevallen bladeren in de strooisellaag, mest of resten van dode dieren. Er zijn echter opvallende verschillen in voedselkeuze en gedrag tussen de verschillende soorten regenwormen.

Wellicht de bekendste zijn de pendelaars: soorten die verticale gangen in de aarde graven en hun voedsel de grond in trekken om het later in hun gang te verorberen. Deze gangen kunnen dichte aardlagen doorbreken en wel tot anderhalve meter diep de grond in rijden. Tot de pendelaars behoort onder andere *Lumbricus terrestris*, de **gewone regenworm**.

Andere soorten leven uitsluitend in de toplaag van de bodem. Deze strooiselbewoners hebben een vergelijkbare voedselkeuze als de pendelaars, maar zij bewegen zich vrij door de bodem en maken geen permanente gangen.

De **gewone blauwkopworm** (*Lumbricus rubellus*), afkomstig uit hetzelfde geslacht als de gewone regenworm, is een goed voorbeeld van een soort die vlak onder de oppervlakte foerageert.

Tenslotte zijn er de bodembewoners zoals de *Aporrectodea caliginosa*, de **gewone grauwworm**. Zij vertonen zich zelden aan het oppervlak en leven vooral van reeds afgebroken organisch materiaal en minerale grond op een diepte tot 50 centimeter onder het aardoppervlak.

Ecologie

Regenwormen vormen naar schatting maar liefst de helft van alle biomassa in de bodem en spelen een onmisbare rol in onze ecosystemen. Door plantenresten te verteren en om te zetten in humus dragen ze direct bij aan de vruchtbaarheid van de aardbodem. Tevens komt er door de gangetjes die regenwormen graven meer zuurstof in de bodem, wat verder bijdraagt aan de biologische afbraak van organisch materiaal in de grond. Regenwormen zijn bij uitstek dé grondverbeteraars van de natuur.

Naast hun rol in de afbraak van organisch materiaal zijn regenwormen ook een belangrijke voedselbron voor vele andere diersoorten. Zo eet de **mol** hoofdzakelijk regenwormen, en lusten egels en muizen ook altijd wel een worm. Weidevogels als **grutto**, **kievit** en **scholekster** zoeken in de polder naar regenwormen, en in de stad zijn soorten als **groene specht**, **zanglijster**, **merel** en **roodborst** vaak foeragerend op grasveldjes te zien. Zie je een meeuw op het gras trappelen met zijn poten? Dat doen ze om regenwormen naar het aardoppervlak te jagen.

Bescherming

De komst van exotische soorten landsnoerwormen, die door handel in pot- en kasplanten in Europa zijn geïntroduceerd, is potentieel slecht nieuws voor onze regenwormen. Landsnoerwormen zijn namelijk dol op regenwormen en hebben in Nederland nauwelijks natuurlijke vijanden.

Landsnoerwormen zijn al meermaals aangetroffen in kassen en kwekerijen in onder andere Amsterdam en Amersfoort. Omdat er maar weinig onderzoek naar wordt gedaan naar deze soortgroepen, is het niet bekend hoeveel soorten zich in het wild hebben kunnen vestigen in Nederland. Kom je een **landsnoerworm** tegen? Maak dan een foto en voer hem in op waarneming.nl, en verzamel indien mogelijk een exemplaar voor nadere determinatie.

Daarnaast zijn regenwormen gevoelig voor klimaatfactoren zoals temperaturen en vochtigheid, en dus zullen ook zij de gevolgen van klimaatverandering merken. Weersextremen die als gevolg van

klimaatverandering steeds vaker voorkomen, zoals aanhoudende droogte of overstromingen, kunnen de populatie regenwormen in een gebied een flinke klap verkopen.

Als grondbewoners zijn regenwormen uitermate gevoelig voor vervuiling en pesticiden. Bestrijdingsmiddelen, en dan met name neonicotinoïden, hebben een desastreus effect op het bodemleven en regenwormen worden daarbij sterk getroffen. Zelfs bij kleine concentraties wordt de voortplanting en de gezondheid van de regenworm al sterk aangetast. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld PFAS, dat zich, net als bij mensen, kan ophopen in het lichaam van regenwormen.

Beschermingsmaatregelen voor regenwormen kunnen zich richten op het stimuleren van de biodiversiteit van de bodem. Meer variatie in gewassen en verminderde grondbewerking zijn wat dat betreft een goed begin. Het beperken of verbieden van bepaalde bestrijdingsmiddelen en het aan banden leggen van de uitstoot van schadelijke stoffen kan echter de grootste positieve effecten opleveren.

Wil je iets dichterbij huis beginnen? Dan zijn regenwormen al erg gebaat bij een natuurvriendelijke tuin. Leg een composthoop aan en laat gevallen bladeren lekker in de tuin liggen. De hongerige wormen zullen je erg dankbaar zijn.

Haal de natuur in huis met een natuurrijke tuin.

Om te genieten van de natuur. Of om haar te bestuderen en te beschermen. Natuurlijk Delfland maakt je wegwijs in de natuur.

Natuurlijk Delfland

delfland.knnv.nl

Copyright: Natuurlijk Delfland, 2025

Referentie: IJsvogel, Natuurlijk Delfland, 2025

Tekst: Roy Schroor

Eindredactie: Geert van Poelgeest

Overname van delen van de tekst is toegestaan onder bronvermelding